

คุณสมบัติทางวิชาการของผู้จัดการงานวิจัย

กฤษณ์ พงศ์พิรุฬห์*

จรวยพร ศรีศลักษณ์†

บทคัดย่อ

ผู้จัดการงานวิจัย มีบทบาทสำคัญต่อระบบงานวิจัย. บทความนี้บรรยายรายละเอียดถึงคุณสมบัติทางวิชาการของผู้จัดการงานวิจัยที่จำเป็นต้องมี ซึ่งได้แก่ ๑. ความเป็นกลาง, ๒. ทักษะการประเมินโครงการวิจัย, ๓. ความรอบรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย, ๔. การทบทวนองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วอย่างเป็นระบบ, ๕. ทักษะการวิเคราะห์งานวิจัยที่ “ได้ทำ” กับงานวิจัยที่ “ควรทำ”, และ ๖. การวิจัยเกี่ยวกับการจัดการงานวิจัย.

คำสำคัญ: คุณสมบัติทางวิชาการ, ผู้จัดการงานวิจัย

Abstract

Academic Capacity of the Research Manager

Krit Pongpirul*, Jaruayporn Srisasalux†

*Department of Preventive and Social Medicine, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Bangkok 10330.

†Health Systems Research Institute (HSRI), Nonthaburi 11000

The research manager is an essential component of the research system. This article describes the academic capacity of the research manager, which should at least comprise 1. neutrality, 2. program evaluation skills, 3. knowledge of research methodology, 4. ability to systematically review existing knowledge, 5. research mapping skills, and 6. ability to conduct research on research management.

Key words: academic capacity, research manager

ภูมิหลังและเหตุผล

ผู้จัดการงานวิจัยเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการวิจัย มีหน้าที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายขององค์กรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัย ตัวอย่างเช่น สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขได้กำหนดให้ผู้จัดการงานวิจัยทำหน้าที่เป็น “บริบทร่วม” ในการเชื่อมให้เกิดปฏิสัมพันธ์เพื่อ

สรรค์และใช้ความรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับผู้ขับเคลื่อนกระบวนการนโยบาย^(๑) ซึ่งจะเน้นที่ “จัดการ” มากกว่า “วิจัย”. กิจกรรมที่ปรากฏส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงการประสานงานระหว่างนักวิจัยกับผู้ใช้งานวิจัย, แล้วเตรียมการจัดการองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดจากนักวิจัย เพื่อสร้างช่องทางนำผลวิจัยที่ได้ไปเสนอต่อผู้ใช้. นอกจากนี้ มีบ่อยครั้งที่นักวิจัยต้องทำหน้าที่เป็นผู้จัดการงานวิจัยควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะใน

*ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

†สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

โครงการวิจัยขนาดใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้จัดการงานวิจัยควรที่จะต้องมีความท้าทายเชิงวิชาการด้วยเช่นกัน.

ในบางครั้งมุมมองต่อผู้จัดการงานวิจัยเปรียบเสมือนนักสานฝันขององค์กรวิจัย ช่วยเติมเต็มช่องว่าง และส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่ายกระบวนการวิจัยให้เป็นรูปธรรม. อย่างไรก็ตาม ผู้จัดการงานวิจัยจะมีทักษะ, มุมมอง และแนวคิดที่ต่างกันไปตามแต่ละแผนงานที่ดูแลรับผิดชอบ, จึงอาจต้องมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในสถาบัน โดยปรับเปลี่ยนวิธีคิดเพื่อให้ผู้จัดการงานวิจัยทำงานตอบสนองความต้องการในระบบวิจัย ในกรอบการพัฒนาสังคมของประเทศร่วมกับนักวิจัยที่ต้องการให้เกิดองค์ความรู้จากงานวิจัยจนสามารถเป็นพลังในการขับเคลื่อนองค์ความรู้งานวิจัยของประเทศให้ปรับตัวได้ทันต่อความต้องการของสังคมยุคปัจจุบัน โดยเชื่อมโยงให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการจัดการงานวิจัย, กระบวนการ, นโยบาย และเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารในยุคโลกาภิวัตน์.

การวางแผนงานวิจัย ควรสร้างรูปแบบผังพิสัยการวิจัย (research mapping) โดยกำหนดเค้าโครงกิจกรรมที่จะดำเนินการ เพื่อให้ผู้จัดการงานวิจัยสามารถจัดเตรียมขั้นตอนกระบวนการทำงานประสานระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, ผู้ใช้ประโยชน์งานวิจัย กับนักวิจัย. อย่างไรก็ตาม ในแต่ละแผนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการนโยบายสาธารณะที่เปลี่ยนแปลงไป, และก่อให้เกิดความยืดหยุ่นต่อกระบวนการทำงานของนักวิจัยมากขึ้น, ซึ่งผู้จัดการงานวิจัยเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานความเข้าใจและแนวคิดระหว่างกลุ่มผู้ใช้งานวิจัย, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับนักวิจัย จนกระทั่งเกิดความร่วมมือในการระดมทรัพยากรออกมาใช้ร่วมกันในประเด็นวิจัยของแต่ละแผนงาน, โดยเฉพาะการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในเชิงสถาบันร่วมกันทั้งสองฝ่าย ในการใช้ทรัพยากรการวิจัย และเงินงบประมาณที่มีจำนวนจำกัด, ตลอดจนการระดมความรู้ทางด้านเทคโนโลยี, นักวิจัย, ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหาร กฎหมาย เศรษฐกิจ, ผู้ใช้งานวิจัยในภาคีรัฐบาล และท้องถิ่น^(๑) โดยใช้กระบวนการสร้างความร่วมมือจากทุก ๆ

ฝ่ายในการก่อให้เกิดสินทรัพย์ทางวิชาการในแต่ละประเด็นวิจัยที่จะส่งผลให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ในรูปเครือข่ายสถาบันวิจัย. นอกจากนี้ผู้จัดการงานวิจัยยังต้องให้ความสำคัญกับเป้าหมายสำคัญ ๓ กลุ่ม ซึ่งได้แก่

๑. ผู้ใช้งานวิจัย คือหน่วยงานหรือองค์กร ที่มีบทบาทสอดคล้องกับแผนงานวิจัยที่กำหนดขึ้น. ผู้กำหนดนโยบายอาจเป็นผู้ใช้งานวิจัย และผู้บริหารตั้งแต่ระดับประเทศ, ระดับจังหวัด, ระดับท้องถิ่นลงไปจนถึงประชาชน, หรืออาจจะเป็นกลุ่มประชาสังคมที่มีกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ตั้งแต่ระดับประเทศลงไปถึงชุมชน^(๑).

๒. นักวิจัยจากสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีแนวคิดสอดคล้องกับแนวการศึกษาวิจัยหรือประเด็นที่กำหนดไว้ในแต่ละแผนงาน. ในบางกรณี กรอบทฤษฎีหรือแนววิชาการที่ตรงกับความต้องการของแผนงานอาจจะยังอยู่ในระยะเริ่มต้น อาจจะต้องรับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยที่มีแนวความรู้ใกล้เคียงกัน เพื่อร่วมมือพัฒนาองค์ความรู้ที่ต้องการขึ้นมาโดยเฉพาะ.

๓. ทรัพยากรการวิจัย ประกอบด้วยทรัพยากรบุคคลทางวิชาการ, นักวิจัย และงบประมาณการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.), กรมบัญชีกลาง, กระทรวงสาธารณสุข, ผู้ใช้งานวิจัย, และหน่วยงานทุนวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ. เทคโนโลยีในการผลิตงานวิจัยโดยใช้ทรัพยากรเหล่านี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด จนเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการผลิตผลงานทางวิชาการสำหรับขับเคลื่อนระบบให้ปรับตัวไปสู่ทิศทางที่วางไว้.

ผู้จัดการงานวิจัยอาจดูแลงานวิจัยเป็นกลุ่มโครงการงานวิจัย และมีการเปิดรับโครงการขอรับทุนงานวิจัยเพื่อให้หน่วยงานจัดการงานวิจัยได้จัดทุนอุดหนุนให้ไปดำเนินงานการวิจัยเป็นรูปแบบและกลยุทธ์หลักของการจัดการงานวิจัย^(๒).

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือควรคำนึงเสมอว่า การจัดการงานวิจัยเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่ควรมีการสร้างความรู้ใหม่ในตัวเอง, แต่ปรากฏว่าแม้ได้มีการสร้างองค์ความรู้จากการวิจัยในสาขาต่าง ๆ มากมาย กลับขาดการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการงานวิจัย.

ด้วยเหตุผลกล่าวมาข้างต้น จึงเสนอบทความนี้เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติทางวิชาการของผู้จัดการงานวิจัย ด้วยความหวังที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพเชิงวิชาการของผู้จัดการงานวิจัย.

บทบรรยาย

คุณสมบัติพื้นฐานทางวิชาการที่ผู้จัดการงานวิจัยสมควร มี ได้แก่

๑. ความเป็นกลาง ผู้จัดการงานวิจัยควรเป็นผู้ที่มีความต้องการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วยจิตใจที่เป็นกลาง ปราศจากความลำเอียง สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานที่เชื่อถือได้ เพื่อพิสูจน์สมมติฐานหรือตอบคำถามที่สงสัย โดยปราศจากความลำเอียงในการจัดการงานวิจัย. ความลำเอียงเกิดได้จากหลายสาเหตุ ตามหลักพุทธศาสนาและหลักการจัดการ ดังนี้

๑.๑ ฉันทาคติ คือ ความลำเอียงจากความรักใคร่ชอบพอ เกิดในกรณีที่ผู้จัดการงานวิจัย มีความชอบพอส่วนตัวในนักวิจัยท่านใดท่านหนึ่ง หรือประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นพิเศษ ด้วยเหตุใดก็ตาม จนเกิดการยึดติด (anchoring bias) จึงใช้เพียงข้อมูลเริ่มต้นที่มีอยู่ในการตัดสินใจ ไม่เปิดใจให้กว้างพอที่จะรับข้อมูลใหม่ ๆ, นักวิจัยหน้าใหม่ ๆ, หรือเทคนิควิธีวิจัยใหม่ ๆ.

๑.๒ โทสาคติ คือ ความลำเอียงเพราะไม่ชอบ เป็นกรณีตรงข้ามกับฉันทาคติ.

๑.๓ โมหาคติ คือ ความลำเอียงเพราะมีความมั่นใจมากเกินไป (overconfidence bias) จนขาดความรอบคอบหรืออูหามานเอาเองว่าน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ โดยมีได้ทำการพิสูจน์ที่ดีเพียงพอ แล้วทำวิจัยเพียงเพื่อหาข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจที่ได้ทำไปแล้ว ส่วนหนึ่งเนื่องจากมีความเชื่อในสิ่งที่เคยเกิดมาก่อนหน้านี้ จึงอาจทำให้ใช้เพียงข้อมูลเท่าที่มีอยู่ ไม่พยายามขวนขวายหาข้อมูลเพิ่มเติม หรือหาข้อสรุปโดยดูจากเพียงตัวอย่างที่มีอยู่.

๑.๔ ภยากติ คือ ความลำเอียงเพราะกลัวภัยจะมาถึงตน เช่น การหลีกเลี่ยงที่จะหาข้อมูลหลักฐานเพิ่มเติม

เนื่องจากอาจทำให้เกิดผลเสียต่อตนเองและองค์กร. ในทางกลับกันก็มีกรณีเฉพาะที่น่าสนใจเช่น “การยื่นกระต่ายขาเดียว” คือไม่ยอมเปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะมีหลักฐานชัดเจนจนโต้แย้งไม่ได้แล้ว.

ทั้ง ๔ ข้อเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ความรู้ที่ส่วนตัวมากกว่า ข้อมูลและหลักฐานที่เชื่อถือได้นั่นเอง. ดังนั้นผู้จัดการงานวิจัยที่ดี จึงควรสามารถแยกแยะความรู้ที่ส่วนตัวออกให้มากที่สุด.

๒. ทักษะการประเมินโครงการวิจัย

๒.๑ การประเมินนักวิจัย มีเทคนิคง่าย ๆ วิธีหนึ่ง คือ การถามคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักวิจัยตอบ เช่น งานวิจัยนี้มุ่งเพียงหาความสัมพันธ์ หรือพิสูจน์ความเป็นเหตุเป็นผล หรือวิธีที่เลือกใช้มีข้อจำกัดอะไรบ้าง แล้วสังเกตจากคำตอบของนักวิจัย. หากผู้จัดการงานวิจัยไม่มีความรู้ที่ลึกซึ้งพอ ก็สามารถสังเกตได้จาก “ลักษณะการตอบ” ของนักวิจัย ว่ามีความมั่นใจเพียงใด ซึ่งเป็นเทคนิคทางจิตวิทยา. อย่างน้อยก็พอจะช่วยบอกคุณภาพของนักวิจัยได้ในระดับหนึ่ง. อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดที่สำคัญของประเทศไทย คือ การขาดแคลนนักวิจัย ทำให้ผลการประเมินนักวิจัย อาจนำไปใช้ประโยชน์ไม่ได้มากนัก.

๒.๒ การประเมินคุณภาพงานวิจัย มุ่งเน้นที่เรื่อง

- ความถูกต้องของผลการวิจัย ซึ่งต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยแบบต่างๆ.
- ความถูกต้องเมื่อนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น ๆ ซึ่งต้องอาศัยทักษะการวิเคราะห์งานวิจัยที่ “ได้ทำ” กับงานวิจัยที่ “ควรทำ”.
- ความคิดริเริ่ม ซึ่งต้องประเมินโดยเปรียบเทียบกับองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่.
- จริยธรรมในการวิจัย.
- การปฏิบัติตามมาตรการที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบวิธีวิจัย
- คุณภาพของการเก็บข้อมูล
- คุณภาพของขั้นตอนการดำเนินการ
- ระดับการรายงานตามความเป็นจริง
- การบิดเบือนข้อมูลวิจัย และการสร้างข้อมูล

ขึ้นเอง.

ในประเด็น ๔ ข้อแรก สามารถประเมินได้จากการอ่าน รายงานการวิจัย ในขณะที่ ๕ ข้อที่เหลือ ต้องใช้ประสบการณ์ และวิธีอื่น ๆ ประกอบ. ทั้งนี้ ผู้จัดการงานวิจัยควรมีบทบาทที่สำคัญในข้อ ๓ ข้อแรก.

ปัจจุบันมีหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพงานวิจัยอยู่หลายประเภท เช่น Consolidated Standards of Reporting Trials (CONSORT) Statement ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานของการพิจารณารายงานวิจัยประเภท Randomized Controlled Trials (RCT)^(๒).

๒.๓ การกำหนดความคาดหวังที่เหมาะสม

ข้อจำกัดของระบบวิจัยของประเทศ ทำให้สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ ๒.๑ และ ๒.๒ ไม่อาจเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แบบในสถานการณ์จริง ผู้จัดการงานวิจัยจึงควรมีความเข้าใจในสถานการณ์ของตนเองเกี่ยวข้อง จนสามารถกำหนดความคาดหวังที่เหมาะสมได้. ตัวอย่างเช่น หากเป็นงานวิจัยใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีคนทำมาก่อน ก็อาจอนุโลมให้ทำวิจัยที่มีคุณภาพต่ำก่อนได้ เช่น รายงานกรณีศึกษา. แต่ในทางกลับกัน หากเป็นงานวิจัยสาขาที่มีการพัฒนามาอย่างมากมายแล้ว ก็ควรใช้หลักเกณฑ์พิจารณาคุณภาพให้สูงขึ้น. อย่างไรก็ตาม การประเมินผลของแผนงานหรือโครงการวิจัยใหญ่ ๆ ต้องมีการติดตามความต้องการของผู้เกี่ยวข้องเป็นระยะ ๆ โดยกระบวนการ^(๑) ต่อไปนี้

ก. การควบคุมกำกับโดยผู้จัดการงานวิจัย โดยใช้ การสื่อสารและการติดตามผลรายงานงาน ซึ่งบางแผนงาน อาจมีการติดตามรายงานเป็น ๓ หรือ ๔ งวด. เมื่อมีการส่ง ผลงานในงวดที่ ๑ แล้วจึงให้งบประมาณต่อ เป็นต้น. นอกจากนั้นยังดูการให้ข้อคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย นั้นๆ ด้วย.

ข. การควบคุมกำกับโดยคณะกรรมการกำกับทิศทาง ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านการศึกษาวิจัยในประเด็น ของแผนงาน ซึ่งได้ติดตามและมีส่วนร่วมพัฒนากรอบแนวคิด ในการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดกับทีมวิจัยภายนอก.

ค. การใช้คณะผู้ประเมินจากภายนอก ที่เป็นทีม

วิเคราะห์ทางวิชาการเน้นการตรวจสอบการทำงาน เพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย.

๓. ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยแบบต่าง ๆ

เนื่องจากงานวิจัยต่าง ๆ มีความหลากหลายทาง ระเบียบวิธีวิจัย ผู้จัดการงานวิจัยจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้บ่อย เพื่อให้สามารถพิจารณาคุณภาพ โครงการวิจัยที่ตนเองรับผิดชอบได้ ซึ่งจะช่วยในการประเมิน ความถูกต้องของผลการวิจัยในข้อ ๒.๑.๑ ด้วย.

ผู้จัดการงานวิจัยอาจไม่ต้องมีความรู้เกี่ยวกับระเบียบ วิธีวิจัยที่ลึกซึ้งมากเกินไป แต่อย่างน้อยควรเข้าใจหลักการ สำคัญของระเบียบวิธีวิจัยต่าง ๆ เพื่อให้สามารถสื่อสารกับนัก วิจัยและติดตามโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ. มีบ่อยครั้งที่ ผู้จัดการงานวิจัย เสียเวลาส่วนใหญ่ไปกับรายละเอียดของ เครื่องมือที่นักวิจัยใช้ แต่ลืมมองภาพใหญ่ที่เชื่อมกับคำถาม วิจัยที่ต้องการหาคำตอบ โดยเฉพาะในกรณีที่นักวิจัยมีความรู้ ในเชิงลึกมากกว่า.

นอกจากนี้ ประเด็นที่ต้องไม่ลืมถามตนเองเสมอ คือ ระเบียบวิธีวิจัยที่นักวิจัยเลือกใช้นั้น สามารถตอบคำถามวิจัย ที่ตั้งไว้ได้มากน้อยเพียงใด มีวิธีอื่นที่สามารถตอบได้ดีกว่า หรือไม่.

๔. การทบทวนองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วอย่างเป็นระบบ

ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ สิ่งสำคัญที่ไม่ควรละเลย คือการทบทวนองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็น ต่อการสร้างความรู้ต่อยอด. แต่เนื่องจากปัจจุบันมีองค์ความรู้ มากมายเกินกว่าที่จะทบทวนได้หมดในเวลาอันสั้น ผู้จัดการ งานวิจัยจึงควรมีทักษะในการทบทวนและสังเคราะห์อย่างเป็น ระบบและมีประสิทธิภาพ. ผลที่เกิดขึ้นคือผู้จัดการจะสามารถ ระบุได้ว่า งานวิจัยที่กำลังจะให้การสนับสนุนนั้น ให้ความคิดริ เริ่มเพียงใด.

การทบทวนเอกสารทางวิชาการเป็นวิธีการที่ใช้บ่อย เนื่องจากทำไม่ยาก ใช้เพียงเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว ก็ สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญที่ต้องการได้. แต่การ ทบทวนที่ไม่เป็นระบบ ก็มีโอกาทำให้เกิดความลำเอียงจาก การรายงาน.

ความลำเอียงประเภทนี้สามารถแบ่งย่อยได้หลายกลุ่ม ดังนี้

(ก) ความลำเอียงจากการตีพิมพ์ เกิดเมื่อผู้วิจัยเลือกนำเสนอเฉพาะข้อมูลที่มีนัยสำคัญทางสถิติ, หรือการที่วารสารทางวิชาการส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะตีพิมพ์เฉพาะผลการศึกษามีนัยสำคัญ.

(ข) ความลำเอียงจากการเลือกผลลัพธ์เฉพาะบางส่วน เกิดจากการที่ผู้วิจัยเลือกนำเสนอเฉพาะข้อมูลส่วนที่ต้องการ แล้วปิดบังข้อมูลส่วนอื่นๆ.

(ค) ความลำเอียงจากการใช้ภาษา เนื่องจากวารสารวิชาการส่วนใหญ่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นมาตรฐาน ทำให้ผลงานวิจัยในภาษาอื่น ๆ ได้รับการตีพิมพ์น้อย.

(ง) ความลำเอียงจากการทบทวนงาน เกิดกับงานวิจัยที่ไม่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารอย่างเป็นทางการรวมทั้งวิทยานิพนธ์.

(จ) ความลำเอียงจากการเลือกเฉพาะวารสารที่ส่งผล เกิดเมื่อผู้อ่านมักให้ความสำคัญกับวารสารที่มี Impact Factor สูงๆ.

(ฉ) ความลำเอียงจากแหล่งทุน เกิดเมื่อผู้ให้ทุนวิจัยไม่เห็นด้วยกับผลการวิจัยที่ได้ จึงไม่อนุญาตให้ตีพิมพ์.

บ่อยครั้งที่ผู้จัดการงานวิจัยต้องเสียเวลาไปกับการทำความเข้าใจรายละเอียดของเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่หามาได้มากเกินไป ขาดการมองภาพรวม. การประยุกต์เทคนิคบางอย่างของการทบทวนอย่างเป็นระบบ จึงอาจช่วยลดงานที่ไม่จำเป็นลง และได้ผลการทบทวนที่ตรงประเด็นมากขึ้น โดยอาศัยเทคนิคดังต่อไปนี้

๑. ตั้งคำถามที่เฉพาะเจาะจง โดยระบุให้ชัดเจนว่าเป็นคำถามประเภทใด

- “What is X?” เป็นคำถามเพื่อหาความชัดเจนหรือหารายละเอียดของเรื่องบางเรื่อง (X) ส่วนใหญ่เป็นเพราะเรื่องเหล่านั้นเพิ่งเกิดขึ้นใหม่ หรือมีความเข้าใจที่หลากหลาย ทำให้ต้องการหาข้อสรุปที่เหมาะสม.

- “X-Y” เป็นคำถามเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง X กับ Y.

- “X -> Y” เป็นคำถามเพื่อพิสูจน์ว่า X เป็นสาเหตุทำให้เกิด Y.

๒. สืบค้นเอกสารด้วยวิธีการที่ทำซ้ำและย้อนรอยได้ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการทบทวนอย่างเป็นระบบ เนื่องจากจะช่วยลดความลำเอียงได้ระดับหนึ่ง.

๓. อ่านเอกสารอย่างคร่าว ๆ แล้วจัดหมวดหมู่ให้สอดคล้องกับคำถามที่ได้ตั้งไว้ในข้อ ๑ เพื่อป้องกันการอ่านลงรายละเอียดมากเกินไป.

๕. ทักษะการวิเคราะห์งานวิจัยที่ “ได้ทำ” กับงานวิจัยที่ “ควรทำ”

คำศัพท์เฉพาะภาษาไทยในเรื่องนี้คือ ผังพิสัยการวิจัย^(๑) ซึ่งหมายถึง “ผังแบบแผนที่ใช้สำหรับแสดงกรอบแนวคิดในการจัดการงานวิจัยระบบสุขภาพ เพื่อบ่งชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์, ทิศทางของกิจกรรม และทรัพยากร ที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดกระบวนการศึกษาวิจัยระบบสุขภาพในแต่ละประเด็น”.

แต่อาจสรุปได้ง่าย ๆ ว่าเป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบสิ่งที่ได้ทำกับสิ่งที่ควรทำนั่นเอง ซึ่งคำว่า “ควรทำ” ในแง่นี้ อาจแบ่งได้ตามเหตุอย่างน้อย ๓ ประการ^(๑) คือ

๕.๑ ควรทำ เพราะเป็นประเด็นที่มีปัญหา ผู้จัดการงานวิจัยจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่มีอยู่แล้ว.

๕.๒ ควรทำ เพราะมีศักยภาพในการทำ

๕.๓ ควรทำ เพราะมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

เทคนิคง่าย ๆ สำหรับการวิเคราะห์เปรียบเทียบในลักษณะนี้ เริ่มต้นที่การสร้างกรอบแนวคิดของสิ่งที่ควรทำ (ไม่ว่าจะใช้หลักเกณฑ์ใด ๆ). จากนั้นทำการรวบรวมแล้วจัดหมวดหมู่งานวิจัยที่มีอยู่ เพื่อเติมข้อมูลลงในกรอบแนวคิดดังกล่าว. จากนั้นให้วิเคราะห์ทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ที่ต้องการนั้น แล้วกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินการที่เหมาะสม.

อย่างไรก็ตามการทำผังพิสัยการวิจัยโดยส่วนใหญ่มักต้องมีผู้จัดการงานวิจัยหลายท่านร่วมกันดำเนินการในลักษณะภาพรวมขององค์กรที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับภาพย่อยที่สร้างโดยผู้จัดการงานวิจัยแต่ละแผนงานในองค์กรนั้น ซึ่งผังพิสัยการวิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้จัดการงานวิจัย

รวบรวมความคิดในการวางแผนและจำกัดขอบเขตการวิจัยในประเด็นที่รับผิดชอบ ให้เกิดเป็นรูปแบบแผนผังที่ชัดเจน ช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อแผนงานของผู้จัดการงานวิจัยและสามารถสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้อง, ผู้ใช้ประโยชน์งานวิจัยในอนาคต, และกลุ่มนักวิจัยได้อย่างชัดเจนขึ้น. การสร้างผังพิสัยการวิจัยเริ่มมาจากการพูดคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้จัดการงานวิจัย, กลุ่มนักวิจัย, ผู้ที่ต้องการใช้งานวิจัย การจัดเวทีเพื่อขอข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ให้ได้มาซึ่งกระบวนการวิจัยที่สมบูรณ์ขึ้น.

ตัวอย่างการปรับผังพิสัยการวิจัยจนเกิดการมีส่วนร่วมและใช้งานวิจัยระบบสุขภาพได้ เช่นการเสนอแผนการปฏิรูประบบสวัสดิการการรักษายาบาลให้เป็นมติคณะรัฐมนตรีที่มีผลให้กรมบัญชีกลางจัดงบประมาณสำหรับพัฒนาและจัดกลวิธานสำหรับรองรับการจัดการทางการเงินค่ารักษาพยาบาลให้แก่โรงพยาบาล^(๑) ซึ่งเกิดเป็นสำนักงานกลางสารสนเทศบริการสุขภาพ (สทส.). การเสนอพิมพ์เขียวการวางนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐบาลภายใต้โครงการ ๓๐ บาทรักษาได้ทุกโรค เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นพื้นฐานในการวางแผนโครงการ^(๑) และยังได้จัดแผนงานของ สวรส. ในการติดตามประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นสำนักงานวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักประกันสุขภาพไทย (สวปก.).

๖. การวิจัยเกี่ยวกับการจัดการงานวิจัย

แม้หัวข้อเรื่องอาจฟังดูสับสน แต่เป็นประเด็นสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ผู้จัดการงานวิจัย สามารถผลิตงานวิจัยของตนเอง ซึ่งถือเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้เช่นกัน. ตัวอย่างงานวิจัยในกลุ่มนี้ ซึ่ง สวรส.เคยให้การสนับสนุน เช่น โครงการวิจัยเพื่อค้นหาประเด็นการพัฒนาคุณภาพที่สมควรได้รับการศึกษาวิจัย^(๓).

สรุป

การเขียนบทความทางวิชาการเพื่อบอกเล่าประสบการณ์ในการบริหารจัดการงานวิจัย ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการที่ดีและควรส่งเสริม. หากเปรียบเทียบกับการวิจัยในคน ก็เหมือนเป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญให้เกิดการวิจัยในระดับที่มีคุณค่าทางวิชาการมากขึ้นได้.

กิตติกรรมประกาศ

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้สนับสนุนทุนการศึกษาชั้นสูงเชิงกลยุทธ์ สาขาการจัดการงานวิจัย (Research Management) ให้แก่ผู้เขียนคนที่ ๑.

เอกสารอ้างอิง

1. วิบุต พูลเจริญ, บัณฑิต ศรีไพศาล, เกษม เวชสุทธานนท์, สมใจ ประมาณพล, ยากุล สินไชย, กุลธิดา จันทร์เจริญ และคณะ. ถอดบทเรียนการจัดการงานวิจัยระบบสุขภาพ. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๔๖.
2. Moher D, Schulz KF, Altman DG. The CONSORT Statement: Revised Recommendations for Improving the Quality of Reports of Parallel-Group Randomized Trials. *Ann Intern Med* 2001;134:657-62.
3. กฤษณ์ พงศ์พิรุฬห์, จิรุตม์ ศรีรัตนบัลล์, จีรพรหม เลิศวงศ์สกุล, ภรณ์ยิ์ เหล่าอิทธิ, ยอดชาย สุวรรณวงษ์, วันดี หาญโยธา, และคณะ. ประเด็นการพัฒนาคุณภาพที่สมควรได้รับการศึกษาวิจัย: มุมมองของผู้ให้บริการ. *วารสารวิชาการสาธารณสุข* ๒๕๔๕; ๑๕:๗๑๑-๗๑๓.
4. Phoolcharoen W. Quantum Leap: Health System Reform in Thailand, Health Systems Research Institute; 2004.